

Sector de Collbató

Camins entre Collbató i monestir de Santa Maria

En la guia *Montserrat. Itinerari* (1909) s'indica que per anar al municipi de Collbató des del monestir de Santa Maria hi ha quatre camins principals i una variant. Un passa per la Santa Cova, el coll de la Fita i el camí del Forat; l'altre va per Sant Miquel i baixa pel camí de la Costa o de les Bateries; l'altre és per carretera a través Monistrol; i l'altre és per la carretera de can Maçana. Hi ha una cinquena possibilitat, que és una variant del primer, que és anar-hi a través de les coves del Mansueto o de Salnitre (actualment conegudes com a coves de Salnitre).

Per la Santa Cova i camí del Forat

La primera possibilitat per anar a Collbató des del monestir de santa Maria és agafar un camí que surt del costat de la Santa Cova, passa pel *coll de Fita*, baixa pel costat del torrent de la Bellasona, segueix pel *camí del Forat* fins anar a trobar el pont de can Estruch on s'incorpora a la carretera de Monistrol de Montserrat a Collbató i continuar fins aquesta vila. El camí surt davant del quart Misteri de Glòria sota la llisa agulla del Paulí, en una petita plaça amb banc per a seure. El camí per alçada respecte el camí de la Santa Cova i passa per sota l'edifici de la Santa Cova. Poc després hi ha una zona amb graons i baranes perquè es un lloc molt erosionat per esllavissades. Des d'aquí, amb suaus pujades i baixades, s'arriba poc després al coll de la *Serra Llarga* anomenat avui *la Fita*, per l'enorme fita de pedra d'aquest indret. A prop d'aquesta hi ha un pal de ferro clavat al capdamunt d'una roca. Restes de l'antic filat que portava el telèfon a la Santa Cova. En aquest indret el camí de la Cova es troba amb el camí que també va a Collbató baixant per la Quadra de Sant Miquel. En el mapa de Joan Cabeza (1909) es dibuixa aquest camí com a principal, similar als de ferradura, mentre que el que ve de la Santa Cova és un simple caminó. El mapa de Ramon de Semir (1949) també fa aquesta distinció. Fins aquest coll és el camí que la llegenda diu que feu el bisbe Gotomar per transportar la imatge de la Mare de Déu cap a Manresa i que, per un fet miraculós, s'aturà on avui hi ha el monestir de Santa Maria.

A partir del punt de trobada dels dos camins en el *coll de la Fita* el camí de Collbató s'endinsa en la vessant del *torrent de la Bellasona* on el seu començament hi ha moltes ziga-zagues que donen origen a un indret conegut com *les Girades*. Importants llaçades recentment consolidades reforçant l'estructura de pedra seca. No cal confondre amb les Girades de Monistrol de Montserrat que es troben a l'inici del camí de la Drecera, la coneguda com a drecera dels Tres Quarts. Seguint baixant, després, a l'alçada la *font de les Guineus*, en el *clot de Cassanelles*, en lloc de continuar cap a les *coves del Salnitre* pel camí, travessa el clot per una llarga escala de 98 esglaons, tot i que el Centre Excursionista de Catalunya en conten 153. Aquest pas s'anomena *el Forat* per l'existència d'una roca amb un petit forat. Per això, amb encert, en Ramon Ribera anys després, identificarà aquest camí, un cop es deixa la *Quadra de Sant Miquel* i la cruïlla amb el camí de la *Santa Cova*, amb el nom de camí del Forat recuperant un topònim indicat en el mapa de Joan Cabeza. Un cop acabades les escales s'arriba a la carretera nova de Collbató a Montserrat i, girant a ponent, després de dos kilòmetres s'arriba a Collbató. És evident que, si s'agafa el camí en direcció a les coves de Salnitre també s'arribaria a Collbató com es veurà en una altra descripció de camí.

L'ús del camí del Forat és esmentat pel Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català) Volum XLII 1932) com la manera més ràpida per anar al monestir de Santa Maria des d'Esparraguera, Olesa i la Puda. En aquesta referència s'explica que es fàcil trobar el camí perquè hi ha una barraca de teula enrajolada plana ben conservada amb la inscripció de 1901. El camí passa per la porta i l'envolta pel darrera. Això és com es veu dibuixat en el mapa d'en Ramon de Semir; ella anomena aquesta casa com la *Caseta Blanca*. Però la posició de la casa o el camí han canviat de lloc en el mapa d'en Ramon Ribera i en el de l'editorial Alpina, doncs el camí no envolta la casa. En aquests mapes la casa s'anomena caseta de les Olives en runes ja en aquella època. En la crònica de del Centre Excursionista de Catalunya, que fa la descripció venint de la carretera, comenta que quan s'acaba l'escala es troba a la dreta les restes d'un petit corriol que dona la volta a la muntanya a mig aire sota la cova de la Mare de Déu. S'està referint, sense esmentar-ho, al camí baix de les Canals. No recomanen anar-hi perquè és un camí poc freqüentat i perdedor.

Quan el francesos assaltaren el monestir de Santa Maria de Montserrat el 25 de

juliol de 1811 les tropes defensores del monestir fugiren en direcció a Collbató emprant els pocs camí que encara no estaven ocupats pels invasors. El general Eroles fugí pel camí de la Santa Cova i pel camí del Forat, en direcció a can Tobella, el Cairat i Terrassa, mentre que el general Manso ho feu pel camí de la Costa en direcció a Collbató.

Per baixar els track, segons el navegador, premer directament en l'enllaç o premer botó dret del ratolí i escollir "Guardar enlace como..." i decidir on amagatzamar el fitxer

[Camí per la santa Cova format GPX](#)

[Camí per la santa Cova format KML](#)

Per la Quadra de Sant Miquel

La guia *Montserrat. Itinerari* (1909) indicava que per anar al municipi de Collbató des del monestir de Santa Maria hi havia quatre camins principals i una variant. Un passa per la Santa Cova, el coll de la Fita i el camí del Forat; l'altre va per Sant Miquel i baixa pel camí de la Costa o de les Bateries; l'altre és per carretera a través Monistrol; i l'altre és per la carretera de can Maçana. Hi ha una cinquena possibilitat, que és una variant del primer camí, que és anar-hi a través de les coves del Mansueto o de Salnitre. A partir d'aquesta primera relació, feta a començaments del segle passat, la pràctica ha introduït altres camins que, a més de la seva utilitat per feinejar per la muntanya, poden fer-se servir per desplaçar-se des del monestir de Santa Maria a Collbató i viceversa.

Un d'aquests camins és el que surt del pla de sant Miquel o pla dels Soldats i baixa per la Quadra de sant Miquel fins el coll de la Fita i continua fins la cruïlla amb el camí del Forat, des d'on es pot seguir a Collbató per aquest darrer camí o anar-hi pel camí de les Feixades. La primera possibilitat ha estat comentada en descriure el camí del monestir de Santa Maria a Collbató per la Santa Cova i el segon tram ho serà al presentar el camí des del monestir de Santa Maria a les Coves del Salnitre.

El camí per anar a Collbató des del monestir de santa Maria de Montserrat per la Quadra de sant Miquel surt del Pla dels Soldats o Pla de Sant Miquel, esplanada situada a prop de la capella de sant Miquel. El Pla dels Soldats és una vasta

porció de terreny pla que es troba pujant després d'una gran bassa, coneguda com Basses de Sant Miquel (en plural) segons s'indica en el llibre *Montserrat. Itinerari* (1909). En el segle XIX, abans de l'ús de la ràdio en les comunicacions, aquest pla fou un punt estratègic de telecomunicacions perquè unia visualment la serra de Collserola i el Bages. Des d'aquesta esplanada hi ha una bona vista del Penedès i de la serra de Prades al fons. En aquest indret conflueixen tres camins. El de la dreta porta, en forta pujada, a les ermites montserratines; el del front baixa directe a Collbató i és el popular camí de la Costa conegut també com camí de les Bateria; i el de l'esquerra mena a la Santa Cova baixant per la Quadra de Sant Miquel fins confluïr amb el camí que va des de la Santa Cova fins a Collbató pel coll de la serra Llarga o la Fita. En la guia *Montserrat. Itinerari* (1909) s'explica que aquest camí que baixa per la Quadra de Sant Miquel s'ha arreglat per facilitar el pas de cavalls. Segons la llegenda montserratina, aquest camí és el que transità el bisbe Gotmar quan trobà la imatge de la Mare de Déu. En els mapes moderns de l'Alpina el camí per la Quadra de Sant Miquel està integrat en els GR 5,6 i 172.

Deixant el Pla de Sant Miquel o dels Soldats, el camí comença a baixar en direcció sud fins arribar a l'extrem meridional del Serrat del Monjos. Allí, per sota on hi ha la Creu nova dels escolans, el camí gira cap a nord. En aquest indret hi ha una bona vista de les diferents roques que integren el Cap de les Canals. El camí continua baixant. De tant en tant són apreciables els bons murs de pedra seca que donaven solidesa a aquest camí i facilità el seu ús a les cavalleries. Tot seguit el camí arriba al coll de la Fita on conflueix pujant de Collbató, per les coves del Salnitre, va a la Santa Cova. El nom de coll de la Fita prové d'una fita que es troba a pocs metres del camí a l'inici de la serra del Cap de les Canals. Al costat d'aquesta fita es troba un antic pal de fusta de l'antiga traça de cables elèctrics per fer arribar la llum a la Santa Cova. El camí de la Quadra de Sant Miquel acaba en aquest coll. Segons la tradició montserratina el bisbe Gotmar feu obrir aquest camí per poder traslladar la imatge de Mare de Déu recentment trobada en una cova de la muntanya.

El nom de Quadra de Sant Miquel fa referència a un territori concret de la muntanya. Una quadra era un territori, on exercia la seva autoritat un senyor, concedit a un cavaller. Era un àmbit i categoria inferior a una castell termenat. Aquest era una circumscripció territorial centrada en un castell, assenyalada amb els corresponents mollons, en la qual el titular exercia una determinada

jurisdicció. Aquest terme o àrea rebia també, per extensió, el nom de castell i comprenia un determinat nombre de parròquies o nuclis poblats (podia incloure, també, com a districte especial, una construcció militar inferior, la domus, turrís o quadra). La quadra era creada directament pel comte o bé el senyor d'un castell termenat, però en algun cas la jurisdicció era separada de la del castell. Al centre de la quadra hi havia una torre o casa senyorívola.

L'any 1211, el senyor de Collbató, Guillem de Montserrat, juntament amb la seva muller Beatriu de Salforis, restituí al monestir de Montserrat la quadra de Sant Miquel, que posseïa injustament. És probable que l'ermita, que sembla que fou edificada o reconstruïda pels vescomtes Udald i Riquilda a la fi del segle X, hagués estat subjecta a Montserrat ja en aquesta època, però que el bisbe Guislabert, que havia regit el vescomtat durant uns quants anys, en el seu testament la considerés encara com a patrimoni propi obtingut per via familiar i hagués intentat de vincular-la a la canònica de la seu, de la qual cosa devien protestar els abats i priors de Montserrat fins que els fou retornada pels senyors de Collbató, que havien heretat el castell dels vescomtes. Tot i que els documents antics sempre es parla de la Quadra de sant Miquel algunes cartografies utilitzen el terme en plural, Quadres de sant Miquel. En molts ocasions el senyor de la quadra era també alou de les terres perquè les tenia en règim d'alou. L'alou era el règim de propietat de béns immobles, generalment terres, en el qual durant l'edat medieval el propietari (l'alou) tenia el domini complet, absolut i lliure sobre les terres.

Per baixar els track, segons el navegador, premer directament en l'enllaç o premer botó dret del ratolí i escollir "Guardar enlace como..." i decidir on amagatzamar el fitxer

[Camí per la Quadra de Sant Miquel format GPX](#)

[Camí per la Quadra de Sant Miquel format KML](#)

Camí de la Costa o camí de les Bateries

El camí més emprat per anar del municipi de Collbató al monestir de Santa Maria, o al revés, és el camí que puja suaument salvant les ondulacions que els torrents provoquen en la vessant sud de la muntanya. Quasi bé tot el traçat d'aquest camí és l'aprofitament d'una àmplia cornisa de terrassa inclinada que

s'estén entre el *monestir de Santa Maria* i el terme de *Collbató*. Aquest camí fou antigament molt popular. Va ser la principal ruta utilitzada pels visitants i pelegrins per pujar còmodament al monestir de Santa Maria des de la vessant sud del massís, tant per les persones com les cavalleries. Això explica l'existència d'un cuidat empedrat part del qual es conserva en bona part del seu traçat. No fa masses anys el Patronat de la Muntanya recuperà l'estat primitiu del camí a l'entorn del *Casalot*. La presència d'aquest camí figura en molts documents antics, gravats i cròniques escrites. Es probable que la referència de Nicolas de Popielovo, nascut a Breslau (Silesia) a mitjans del segle XV, publicada l'any 1484 una crònica del seu viatge per varis països europeus, entre ells Espanya, feia referència al *camí de la Costa*. Viatjava en un carro amb un cavall al costat i acompanyat d'un petit grup de persones. Aquest viatger explica "*el monasterio (Montserrat) sobre una montaña, y a una legua de distancia se empieza a subir hacia a él de una parte, y de otra igual distancia se baja, por un mal, incónodo y pedregoso camino*" (Viajes de extranjeros por España y Portugal en los siglos XVm XVI y XVII, Javier Liske, Casa Editora de Medina, Madrid, 1878). La seva rellevància ocasionà que a Collbató hi haguessin persones que feien de guies o llogaven animals per pujar al monestir de Santa Maria, així com l'existència de varis hostals per acollir els viatgers. En un document de l'any 1670 es diu que a Collbató hi havia l'hostal de Jaume Vacarisses a la Pedrissa. Antigament, a Collbató, hi havia un servei de lloguer de burrets per ajudar a transitar per aquest camí. Aquest camí, fins el segle XVIII, fou, juntament amb el camí que venia de Terrassa - Monistrol de Montserrat, el camí fet servir pels romeus que pujaven al santuari de la Mare de Déu de Montserrat. La majoria de visitants il·lustres i pelegrins del santuari pujaren per aquest camí. El camí, tot el desgast sofert, encara conserva bona part del seu empedrat original que facilitava el seu ús per animals de bast.

Aquest camí ha rebut varis noms al llarg del temps. Se'l coneix com a *camí de la Costa* o *camí de Collbató a Montserrat*. Jordi Oliver comenta que el nom de costa prové pel fet de que després de la *roca dels Polls*, tot pujant, comencen unes importants i llargues marrades. També ha estat denominat com a *camí reial de Collbató a Montserrat*, *camí de la Costa de Montserrat*, *camí vell de Collbató a Montserrat* o *camí de la Costadreta*. En el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català) Volum XLII 1932 se l'anomena *camí de les Voltes*. En aquesta crònica s'explica que, si bé abans era un camí molt transitat, en els anys 30 del segle XX el feia servir molt poca gent. Pràcticament només

l'utilitzaven els collbatonins que treballaven al santuari o al funicular. No obstant, aquestes persones, segons s'explica en la crònica del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya sortien del santuari, agafaven el funicular de Sant Joan, anaven a la capella de Sant Joan per agafar el *camí de la Font Seca* baixaven pel *camí de la Costa* i a l'alçada de la *roca dels Polls* agafaven la *drecera de fra Garí* fins a Collbató on arribaven per una vinya anomenada de *Grau Pujol* davant mateix de la darrera casa de la vila que tenia per nom *can Jaume de les Haques*. Era la seva manera ràpida de baixar del santuari a Collbató. El nom més popular avui és el de *camí de les Bateries* perquè durant la *Guerra del Francès* les tropes espanyoles instal·laren una bateria en el replà de l'ample *coll de les Garrigoses*. Cal matisar que el nom de bateries en plural no reflexa la realitat, ja que només es col·locà una bateria en tot el camí. Per això semblaria més coherent anomenar el camí com a *camí de la Bateria*, tal com es diu en la guia Baedeker publicada l'any 1898. No obstant, algunes persones, tal com es comentarà més endavant, opinen que va haver-hi una segona bateria.

El *camí de la Costa* es descriurà seguint la pauta establerta en la guia *Montserrat. Itinerari* de (1909) on la descripció es fa de baixada des del monestir de Santa Maria en direcció a Collbató. El *camí de la Costa* surt del *Pla de sant Miquel*, conegut també com a *Pla dels Soldats* perquè a la Guerra del Francès s'instal·là un campament de tendes de les tropes franceses. Aquesta esplanada és un punt estratègic de telecomunicacions per a unir la serra de Collserola i el Bages abans de l'existència de la ràdio. La vista s'obre al Penedès i el Baix Llobregat. Fita i indicador. Poc després de deixar el pla, es passa per l'indret on, a peu del camí, hi havia la *creu dels Escolans*, avui desapareguda, tot i veure's algun indici, i traslladada al capdamunt de la *serrat dels Monjos*. En Ramon de Semir dibuixà, l'any 1949, la *creu dels Escolans* en el seu lloc original i anomenà l'indret on es troba com *el Capítol*. Ramon Ribera (1975) esmenta dues creus dels escolans: l'original i la *nova creu* que la situa al capdamunt d'una serra. Deixant aquest indret el camí baixa decididament cap el *torrent Fondo* i, després de creuar-lo per sobre un gabió, puja fins el *coll de les Garrigoses*, indret conegut també com *les Bateries*, situat entre la part baixa del *serrat de sant Joan* i la part alta del *serrat de les Garrigoses*. Encara avui és perfectament identificable l'aplanament del terreny i els murs de contenció aixecats per crear una petita esplanada artificial. El terreny és força rogenc degut a un important estrat de gres. En aquest indret el plano de Ramon de Semir hi dibuixà una creu. El camí segueix baixant fins el *torrent de Santa Caterina*. Abans d'entrar al buc del torrent per la dreta baixa el

camí vell de Sant Joan. Després del torrent hi ha la *font Seca*, cisterna de pedra actualment tapiada. Una llegenda explica amb tots els detalls la història de com s'assecà i en brollà una altra prop del monestir de Montserrat: la *font del Portal* o de *Santa Maria*, profundament canviada al llarg del segle xx.

Ben aviat al costat dret del camí hi ha el *pou de Sant Joan* o *Pou petit de la Costa Dreta*. D'aquí mateix surt el camí que mena a l'important *avenc del Pi Ver* o *Pou de la Costa Dreta*. El camí continua planejant fins arribar al indret conegut com *les Voltes* o la *Costa*. Són cinc llaçades sostingudes per uns impressionants marges de pedra seca. Immediatament després de *les Voltes* i abans de passar pel peu de la *roca dels Polls* hi ha un caminó a l'esquerra: la *drecera de Garí*. Tot seguit ve la *roca Llisa* i la *Taca blanca* també coneguda com el *Llençol*. A l'esquerra del camí hi ha l'extrem superior del *camí del Reposador del Caxanas* que passa per l'indret anomenat *els Graus*. Ramon de Semir anomena aquest camí com *drecera dels Graus*. Aquests dos camins secundaris no són esmentats en la guia *Montserrat. Itinerari* (1909). El camí segueix baixant, travessa la carena del *serrat de la Guàrdia*, i continua en descens cap a la plana. Abans d'acabar-se es passa pel costat d'una balma arran de terra que Joan Cabeza (1909) anomenà *cova de les Bagasses* i Ramon de Semir (1949) *cova del Casalot*. És notori que el nom de *Bagasses* fa pressuposar un ús determinat d'aquest indret. Un cop passat aquest lloc el camí continua baixant ràpidament, per un tram on és perfectament visible l'estructura primitiva del camí, fins al peu de la muntanya on es conflueix, en l'indret conegut com *el Casalot*, una antiga hostatgeria, amb el camí que ve de la *Vinya Nova*. Girant a l'esquerra s'arriba al municipi de Collbató. En la guia *Montserrat. Itinerari* (1909) aquest camí no se li dóna cap nom mentre que el mapa de Joan Cabeza l'anomena *camí de Collbató a Montserrat*.

Pere el Cerimoniós (1336-1387) fou un rei català profund devot de la Mare de Déu de Montserrat. Durant el seu regnat tingué la iniciativa d'instal·lar set creus de pedra en diferents punts del *camí de la Costa*. Encara avui són visibles alguns restes d'aquestes creus i les senyals en el terra de les seves bases. Al llarg del camí vell de Collbató al monestir de Santa Maria de Montserrat la devoció popular instal·la una set creus en commemoració dels dolors de la Mare de Deu. Es fàcil trobar-les reproduïdes en molts gravats de l'època. Aquestes creus estaven, en sentit ascendent, al contrari del que es trobarà en aquest itinerari, en els següents indrets: La primera estava a tocar de l'indret del Casalot; les segona al peu del serrat de la Guàrdia al costat del torrent dels Lladerns; la tercera,

anomenada Creu de la Dreuera, es trobava a la confluència del camí amb la dreuera dels Graus; la quarta era la Creu del Torrent Fondo probablement situada a l'indret del coll de les Garrigoses; la cinquena era la Creu dels Escolans situada en l'esplanada on comença el camí de la nova creu dels Escolans; la sisena era al costat de la capella de Sant Miquel i la setena estaria a l'entrada del Santuari de la Mare de Déu.

El *camí de la Costa* fou un dels camins estratègics durant la Guerra del Francès a inicis del segle XIX. La Junta Superior de Defensa de Catalunya, institució de govern autònom que governà a Catalunya entre el 1808 i 1812 durant la Guerra del Francès, decidí l'any 1810 fortificar el monestir de Montserrat i instal·lar diversos parapets en diversos indrets de la muntanya i en els camins d'accés al Santuari. El parapet és un petit terraplè que defensa el pit contra els cops enemics als soldats que estan en ell. Al principi eren de pedra i estaven perforats amb espitlleres però posteriorment es van fer de terra per resistir millor les bales de canó. En alguns llocs del massís, amb més interès militar, s'instal·laren diverses bateries. Es té constància de una bateria a l'indret conegut com la Bateria alta de l'Hospitalet, esperó situat per damunt d'uns dels túnels de la carretera de can Maçana; una altra bateria estava a sant Jaume el Blanc i una altra al costat de l'ermita de sant Iscle i una altra en el *camí de la Costa* al costat del torrent Fondo en l'indret del coll de les Garrigoses on hi havia una de les creus construïdes a l'època de Pere el Cerimoniós. A més, en el *camí de la Costa* tal com es pot comprovar en un mapa militar de 1813, s'instal·laren alguns parapets i una bateria identificada com a "Parapeto de la Cruz". Aquesta bateria acabà en mans dels francesos durant el seu atac a Montserrat, entre el juliol i l'octubre de 1811. Els invasors s'hi atrinxeraren i només en sortien per anar a menjar raïms a la costa de la muntanya, per saquejar el poble de Collbató o per buscar la gent que s'havia amagat per la muntanya. Es sap que el sometent de Collbató, liderat per Josep Claret, sempre que podia escometia i perseguia els francesos parapetats en el *coll de les Garrigoses*. La gesta més famosa fou la del 12 de setembre de 1811, quan va aconseguir arribar fins a la bateria del *torrent Fondo* i estimbar un canó costes avall.

El germà Josep Galobart, en un interessant article sobre les relacions entre la toponímia montserratina i la Guerra del Francès, esmenta que al costat de la Creu dels Escolans hi havia una segona bateria. Afirmar, citant un testimoni presencial dels fets, sense dir d'on prové la font, que aquesta segona bateria estava

instal·lada on hi havia les restes d'una creu coberta situada en la intersecció del *camí de la Costa* amb el començament del *serral de la serra Llarga*, coneguda com la creu dels escolans que no cal confondre amb l'actual creu dels escolans situada al mig del serral de la *serra Llarga*, inaugurada el 25 de març de 1995 (Josep Galobart, "Topònims generals o relacionats amb la guerra del francès", Butlletí del Santuari nº51, 1998 p.44 i ss). Aquesta bateria no surt indicada en el mapa "*Croquis en Plano de la parte fortificada de la Montaña de Montserrat*" editat l'any 1813. Atesa la imprecisió de la font de la segona bateria es considera que en el *camí de la Costa*, tal com diu el croquis militar de l'època, només hi hagué una bateria.

Els altres dos camins per anar a Collbató són per carretera: la de *Monistrol de Montserrat* i la de *can Maçana*.

Una altra possibilitat, com ja s'ha esmentat, és agafar el conegut ara com a *camí del Forat* i, abans de les escales, desviar-se per anar a les coves i des d'elles arribar a Collbató. En la guia *Montserrat. Itineri* (1909) es diu que els que vulguin anar a les coves a cavall només ho poden fer, directament, des del monestir agafant el *camí de Sant Miquel* a les *Quadres de Sant Miquel* i baixar pel *camí del Forat*. Amb cavall no es pot anar per la Santa Cova. En aquesta guia es comenta que a Collbató hi ha una antiga fonda regentada pel Sr. Bacarisas que també gestiona les coves del Mansueto i el restaurant de Sant Jeroni.

[Camí de les Bateries format GPX](#)

[Camí de les Bateries format KML](#)

Camí de les Feixades

Actualment s'anomena *camí de les Feixades* al senderó que uneix la *cova del Salnitre* amb el que baixa des del *coll de la Fita* fins el *camí del Forat*. Aquest darrer té una connexió funcional amb els senders que venen de la Santa Cova o baixa per la Quadra de sant Miquel. Des de la *cova del Salnitre* es pot arribar a Collbató per un caminó, unes escales i una carretera que passa per l'*ermita de la Salut*. Antigament, tal com es diu en el Butlletí del Santuari del mes de març de 1907, des de la cova del Salnitre s'arribava a Collbató en menys de vint minuts per un corriol.

El mapa de Joan Cabeza de 1909 indica que el nom de *camí de les Feixades* estava assignat a un altre sender. Es tractava d'un camí, anomenat també *camí*

vell del Forat, que travessava part de les Solelles de Collbató entremig de feixes de vinyes, primer, i després per oliveres com a conseqüència de l'estrall de la fil·loxera a Collbató l'any 1891. Aquest camí tenia un extrem en les proximitats de la *capella de la Salut* i l'altre en el *camí del Forat* per sota de les escales. En el mateix mapa de Joan Cabeza es dibuixa l'actual traça del *camí de les Feixades*, però no li dóna cap nom. Aquest sender s'integrà funcionalment en un camí que uní el monestir de Santa Maria de Montserrat amb el poble de Collbató gràcies a les obres fetes per la família Bacarisas de Collbató entre els anys 1905 i 1907. La unitat funcional d'aquest camí provenia de la fusió d'un tram del *camí de ferradura* del monestir a les ermites, després pel *camí de la Quadra de sant Miquel*, continuava pel sender que unia el *coll de la Fita* amb el *camí del Forat*, seguia per l'actual *camí de les Feixades* fins la *cova del Salnitre* i acabava amb el tram que anava d'aquesta cova al poble de Collbató. Tots aquests trams foren arreglats per Pere Bacarisas de Collbató al guanyar l'any 1904 la subhasta d'arrendament a l'Estat de l'explotació de la cova del Salnitre.

En el plec de condicions de la subhasta d'arrendament de l'explotació de la *cova del Salnitre*, publicada en el Butlletí Oficial de la Província de Barcelona el 13 de setembre de 1904 indicava que la part arrendatària es comprometia fer, entre altres actuacions, a:

Cláusula 6ª. El rematante queda obligado a la reconstrucción del camino de herradura que conduce desde el Santuario de Montserrat a las Cuevas del Salitre, y su prolongación desde las Cuevas del Salitre hasta el pueblo de Collbató, con sujeción a las demás condiciones que figuran en este pliego.

Cláusula 7ª. El camino de herradura desde el Santuario de Montserrat a Collbató, pasando por las Cuevas del Salitre, para los efectos de su trazado y construcción, se ha dividido en los trozos siguientes:

A. Desde el Santuario del Montserrat hasta empalmar con el sendero que arranca en las cercanías del mojón X.

B. Desde el empalme del sendero antedicho con el camino del Santuario a San Miguel, hasta el mojón 54.

C. Desde el mojón 54 hasta el 56

D. Desde el mojón 56 hasta las Cuevas del Salitre

E. Desde las cuevas del Salitre hasta Collbató

Cláusula 10ª El rematante queda obligado a entregar construido el

camino, en el improrrogable plazo de tres años, los trozos A, B y C, el primero, en el segundo el D y el E, en el tercero

Segons aquesta planificació l'arranjament del sender anomenat "*camino de herradura*", avui conegut com a *camí de les Feixades*, havia d'estar acabat, com a molt tard, l'any 1906. La revista "*De Montserrat al Vallès*" de 1905 indica que aquest mateix any es començaven les obres per arreglar el camí de ferradura que esdevindrà més endavant l'actual *camí de les Feixades*. Deuria ser així perquè, segons en una ressenya d'itineraris montserratins publicada en el Butlletí del Santuari del mes de març de 1907, a l'explicar el camí que baixa des del *Pla de sant Miquel* al *coll de la Fita*, comenta que s'havia arreglat i millorat no feia pas massa. Circumstància que concorda amb el calendari abans esmentat. Quan aquesta ressenya s'integrà com itinerari VI, anomenat *A les coves del Mansueto*, en el llibre *Montserrat. Itineraris* publicat l'any 1909, s'indica que s'han fet unes millores per facilitar el pas de cavalleries.

Un cop arreglat el senderó anomenat *camino de herradura* en el plec de clàusules de la subhasta, juntament amb l'obra del camí entre la cova del Salnitre i el poble de Collbató, obra a càrrec també de Pere Bacarisas, aquest camí adquirí una important rellevància funcional atès que connectava aquest poble amb el monestir de Santa Maria de Montserrat. Les diverses barrinades emprades per millorar el *camino de herradura* són ben visibles encara avui en diversos trams d'aquest sender. Abans d'aquesta important obra, els camins emprats per anar des del poble de Collbató al monestir de Santa Maria, tal com es diuen en cròniques del segle XIX, eren el *camí de la Costa (camí de les Bateries)* o el *camí de la canal del Pont (camí del Pont)*. A la guia *Montserrat-Itineraris* (1909) el camí funcional que permetia anar des del monestir de Santa Maria a la *cova del Salnitre* se'l identifica com a *camí a les coves del Mansueto*, tot i que es diu que aquestes també eren conegudes com a *coves del Salitre*, nom donat perquè anys enrere hi havia una important explotació de potassa en aquesta cova. S'indica que hi ha dos camins per anar-hi des del monestir de Santa Maria. Un que passa per Sant Miquel i l'altre per la Santa Cova; però si es vol anar a cavall només es pot agafar el primer o sortir des de Collbató.

Probablement, anys després, quan els cultius d'oliveres de la zona de les *Solelles* entraren en desús, deixà d'emprar-se l'*antic camí del Forat* o *camí de les Feixades*, i donat que el recent arranjat *camino de herradura* situat a peu de la muralla montserratina no tenia nom i també passava per importants feixes un cop

passat el torrent *Fondo* anant cap el santuari, es deuria traslladar el nom de *camí de les Feixades* a aquest camí. Actualment, encara es pot seguir algun rastre del *camí vell del Forat* i de les nombroses feixes que omplien les *Solelles de Collbató*.

Avui el *camí de les Feixades* es una conveniència per identificar el sender que s'inicia en la *cova del Salnitre* i continua a peu del *serrat de les Garrigoses* i el *serrat dels Monjos* per les *Solelles* i conflueix amb el *camí del Forat*. Des d'aquest indret es pot pujar pel *clot de Casanelles* fins el *coll de la Fita* des d'on es pot arribar al *monestir de santa Maria de Montserrat* a través del *camí de la Quadra de sant Miquel* o del *camí a la santa Cova*. En lloc de pujar es pot baixar pel *camí del Forat* per continuar cap a ca n'Astruc i després anar a Esparreguera. Com que antigament el *camí de les Feixades* era emprat per baixar des del *monestir de Santa Maria* a la *cova del Salnitre* en Ramon Ribera, en la seva guia d'itineraris, l'anomena també com a *camí de les coves*. El *camí de les Feixades* està integrat dins del GR 5 i GR 172.

Camí a les Coves del Salnitre

A la guia *Montserrat-Itineraris* (1909) aquest camí se'l coneix com *camí a les coves del Mansueto* puig aquest és el nom emprat en aquells temps o el de *coves del Salitre*, nom donat perquè anys enrere hi havia una explotació de potassa. S'esmenta que hi ha dos camins per anar-hi des del monestir de Santa Maria. Un que passa per Sant Miquel i l'altre per la Santa Cova; però si es vol anar a cavall només es pot agafar el primer o sortir des de Collbató. La possibilitat de ser un camí preparat per animals ferrats explica l'estructura d'aquest camí, tant en els seus trossos empedrats com per les importants parets que asseguren el ferm del camí.

Anar a les coves des de Sant Miquel o des de la Santa Cova són els camins descrits en els itineraris anteriors aclarint que quan s'arriba al *clot de Casanelles* surt un camí a l'esquerra que porta amb suau planejada a les *coves del Salnitre* en mitja hora. Aquest camí, conegut avui com les *Feixades*, signe de l'explotació agrícola de l'indret, és avui part del GR 5 i 172. Just després d'aquest indret es creua un torrent on hi el difícil *pas de la Barra*.

Des de les coves hi ha un camí que davalla a Collbató i només cal caminar un kilòmetre per arribar a la *capella de la Salut*. A l'any 1909 per visitar les coves calia pagar entrada.

Camí del Pont

Aquest camí, segons s'indica a la guia Montserrat. Itinerari (1909) es troba en molt bon estat perquè el fan servir els propietaris del restaurant de Sant Jeroni, la família Bacarisas propietaris de la fonda la *Posada nueva de las Cuevas* de Collbató, per pujar-hi els seus queviures des d'aquest municipi. Aquest detall em fou confirmat pels descendents de la família Bacarisas. Segons la descripció donada per aquesta guia el *camí del Pont* començava en el *camí de Sant Jeroni* un poc més a munt de les *basses de Sant Antoni*. Després del seu començament, el camí traspassa la *serra de l'Alzina de les Papparres* i, després de 180 metres carenejant, comença a baixar ràpidament. Cal tenir present que avui, com a conseqüència de l'obertura del *camí nou de sant Jeroni*, l'inici del *camí del Pont* es desplaçà a aquest nou camí. Encara avui hi restes del tram suprimit. El *camí del Pont* després de deixar el *camí de la serra de l'Alzina de les Papparres* flanqueja per damunt el clot de Sajolida i s'ajunta amb el *camí de Sajolida* que ve del *camí dels Francesos* en el *coll de la roca Mala*. S'indica que en aquest indret a pocs metres i en la vessant dreta hi ha un dels "més famosos pohetons" de la muntanya. Es refereix el *pou de Sajolida*. En Jordi Oliver explica que a prop del *coll de la roca Mala*, ja pujant cap al *camí nou de Sant Jeroni*, hi ha el *pou de Sajolida* de 23 metres. Aquest avenc està dibuixat en el mapa de Ramon Ribera i en el de l'editorial Alpina.

Cal constatar que el nom de *serra de l'Alzina de les Papparres* és molt recent ja que antigament aquesta serra es denominava simplement de *les Papparres*, tal com es veu en el mapa de Joan Cabeza o en les descripcions de la guia Montserrat. Itinerari (1909), mentre que Ramon de Semir en diu *serra de Bellavista*. En Ramon Ribera fa servir les expressions *serra de les Papparres* en la cartografia mentre que en el llibre parla de *serra de l'Alzina de les Papparres* nom que manté el mapa de l'editorial Alpina.

Després del *coll de la roca Mala* el camí continua baixant i, en la guia de 1909, s'explicita que passa per la *font de la Murdela*, descrita com a bassa d'aigua dins de la roca. Seria apropiat nomenar-la *cadolla de la Murdela*. A partir d'aquest punt la descripció torna a ser coherent. La descripció d'aquest indret donada en la guia de l'any 1909 resulta incoherent amb la realitat topogràfica. La guia diu (es conserva la redacció original): "*seguint camí avall se passa per la font de la Murdela (es una petita baussa d'aygua dins de la roca), per roca Mala y pels*

Pullegons, ahont se junta ab el camí que baixa per l'Artiga Alta qu' hem dit començava en el Pla dels Aucells. D'aquí el nostre camí entra en el torrent del Pont". En el mapa de Joan Cabeza també es dóna la mateixa confusió al situar els Pollegons a nivell del coll de la roca Mala.

El *camí del Pont* segueix baixant en petites llaçades creuant la confluència del *torrent del Pont* amb el *torrent de l'Ermità mort* que baixa de la *cova de la Murdela*. Tot seguit, el *camí del Pont* es troba una gran roca que fa un pont entre els dos costats del torrent. Aquesta fet natural ha donat nom a tot el camí. Mentre es continua baixant per anar a trobar la plana montserratina es creuen la part inferior de la *canal dels Pollegons* i la *canal Fosca* que configuren l'anomenat *Trió dels Pollegons*. Pocs minuts més avall es veu a ma dreta "*l'antiga casa coneguda per la Vinya Nova*". Antiga propietat del *monestir de santa Maria de Montserrat*, fou comprada pel monestir el 10 de març de 1566, emprada com a explotació agrícola, centre residencial pels monjos i lloc de culte pels pagesos de El Bruc. L'explotació agrícola majoritàriament fou vitícola per les necessitats del monestir i del santuari, també es conrearen oliveres, cereals i alguns arbres fruiters. Avui la *Vinya nova* és un conegut restaurant. Si es vol anar a Collbató no cal arribar a aquesta casa. Un cop arribat al pla s'agafa un camí a l'esquerra que porta directament a Collbató. Des de la *Vinya Nova* hi ha un camí carreter que ve del Bruc que porta també a Collbató. Aquesta descripció, llevat les actualitzacions d'alguns indrets o la rectificació d'alguna descripció com s'ha indicat, és avui perfectament vàlida.

Abans de les obres fetes per la família Bacarisas de Collbató entre 1905 i 1906 per arreglar el conegut avui com a *camí de les Feixades*, el *camí del Pont* era un dels camins emprats pels visitants al monestir de santa Maria per baixar a Collbató. La rehabilitació del "*camino de herradura*" conegut avui com a *camí de les Feixades*, fou una de les condicions imposades per l'Estat espanyol al guanyador de la subhasta per poder tenir la concessió d'explotació de la cova del Salnitre entre els anys 1904 i 1929. Les guies per visitants de la muntanya de Montserrat escrites abans de la recuperació d'aquest camí expliquen que hi havia dos camins per anar des del monestir de santa Maria de Montserrat a Collbató. Un era el *camí de la Costa*, actualment conegut més com a *camí de les Bateries*, considerat la manera més directa per anar a Collbató i l'altra, que dóna més volta, era el *camí del Pont*, conegut antigament com a *canal del Pont*. En el segle XIX, aquest eren els dos camins recomanats als visitants del santuari que volien baixar

a Collbató. En les guies escrites per A. Germond de Lavigne *Espagne et Portugal* publicada l'any 1890 (Librairie Hachette et cia, Paris), la guia turística "*Espagne et Portugal - Guia Baedeker*" publicada l'any 1900 i la guia de Paul Joanne *Espagne et Portugal* publicada l'any 1906 (Librairie Hachette et cia, Paris) el *camí del Pont* descriuen aquest darrer camí venint des de sant Jeroni com una de les dues opcions per baixar del monestir de santa Maria a Collbató. Sorprenen que aquestes recomanacions no esmentessin el "*camino de herradura*" que anava des de l'entorn de Collbató a trobar el camí que venint des del monestir baixava per la *Quadra de sant Miquel*, les *Girades* i conflua amb el *camí del Forat*. La possible raó d'aquest silenci sigui el seu mal estat, i això explicaria la condició de rehabilitació imposada per l'Estat espanyol en una de les clàusules de la subhasta per la concessió de l'explotació de la cova del Salnitre.

El *camí del Pont* era el camí fet servir la família Bacarisas de la *Posada de las Cuevas* de Collbató per pujar a sant Jeroni on regentaven des de 1879 la barraca de menjar edificada on havia estat l'antiga ermita de sant Jeroni. Segons explica una crònica del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català, Volum XLII 1932) aquest camí el feia cada dia un burret el feia dues vegades per dur provisions al restaurant de Sant Jeroni que el gestionava, en aquella època, la fonda *Posada de las Cuevas* de Collbató.

[Camí del Pont format GPX](#)

[Camí del Pont format KML](#)

Drecera de fra Garí

Actualment, a prop del petit turó anomenat *el Pujol*, situat a la part nord el municipi de Collbató, al final del carrer de la Drecera s'inicia la *drecera de fra Garí* o la *drecera de les Escales*. Rep aquest nom pels graons que hi ha tallats a la roca. La denominació de *drecera de fra Garí* és relativament moderna; apareix en la topografia del primer quart del segle XX. Aquest camí va restar perdut i oblidat durant uns anys, per exemple no surt en la cartografia de Ramon de Semir, fins que fa uns cinquanta anys fou reobert per un veí de Collbató, Joan Castells de cal Forner i un estiuejant (Mapa de Patrimoni Cultural de Collbató). Tot i la seva consideració avui de camí secundari aquesta drecera és un camí força antic de la muntanya de Montserrat. Aquest sender el podrien haver fet servir els peregrins per pujar, des de l'entorn Collbató, al monestir de santa Maria de Montserrat per estalviar-se el tram inicial del *camí de la Costa*. Antigament, com pot veure's en el

mapa de Joan Cabeza, l'inici de la drecera estava més a ponent del que està avui.

La *drecera de fra Garí* és un corriol dret i costerut. Actualment comença al *carrer de la Drecera*, a la urbanització del Pujolet, i acaba a prop de l'indret conegut com *les Voltes* en el *camí de la Costa* o de *camí de les Bateries*. Té un desnivell de 255 metres i una longitud de 700 metres. El primer tram transcorre entre marges abandonats de pedra seca evidenciant d'antics bancals de vinyes, primer, i després d'oliveres algunes de les quals encara perduren. Antigament el camí en mig de conreus, boscos i erms Tot seguit continua per una canal de la muntanya, que cal superar agafant-se per la roca i, en alguns trams, pujant pels esglaons perfectes tallats a la roca. Avui, a poca distància del seu inici el *camí de fra Garí* es bifurca, a l'esquerra surt l'anomenada *drecera dels Graus*. L'origen d'aquesta darrera drecera és modern, ja que antigament tenia un recorregut totalment independent de la *drecera de fra Garí*.

Aquesta drecera està relacionada amb la llegenda fundacional del monestir de Santa Maria de Montserrat. La tradició indica que fra Garí, després de cometre l'assassinat de la donzella filla del comte Guifré, baixà a Collbató per un camí molt dret i costerut, la denominada *Drecera de fra Garí*, que té l'extrem superior en el *camí de la Costa* o *camí de les Bateries* i l'inferior al darrera de les primeres cases de Collbató. L'abat Miquel Muntades en el seu llibre *Montserrat, se pasado, su presente y su porvenir* (1866) diu que s'anomena així perquè en una roca es troba impresa la planta d'un peu humà i, com que era l'únic camí per pujar des de Collbató al monestir de Santa Maria en l'època de Joan Garí, aquest deuria baixar-hi per ell. La llegenda relata que Joan Garí, després d'assassinar la donzella, emprengué tot seguit el camí de Roma. Vora de Collbató se li va fer de nit i es va ajeure damunt de la roca viva a dormir i a reposar. L'endemà, quan va despertar-se, va trobar-se dintre d'un sot profund. És l'anomenat "*el llit de fra Garí*" perquè es suposa que la roca no va poder resistir el pes del seu pecat i va enfonsar-se de mica en mica fins a arribar a formar-se un sot dintre del qual cabia el cos del penitent, sot que encara avui es pot veure. En diversos punts del camí, tres o quatre indrets, es troben uns clots a la roca que semblen petjades humanes i la tradició li ha donat el nom de *petjades de fra Garí*. La llegenda diu que la roca no resistí el pes del caminar de fra Garí fins el punt de quedar la marca de les seves passes damunt la roca, són les esmentades petjades, uns forats en forma de peu humà, molt difícils de veure. La llegenda es construeix sobre una base real. En aquest cas esmenta un camí que baixa ràpidament cap a Collbató des del *camí de*

la Costa de Collbató i que no és altre que el camí de la *Drecera de fra Garí*.

En un altre indret la drecera hi un punt amb molt bona vista del poble de Collbató i la plana montserratina, la roca que serveix per seure s'anomena *cadira o llit de fra Garí*. Abans d'arribar al *camí de la Costa* a la dreta, sota un esperó rocós, surt un caminó que, travessant el *torrent de la Font seca*, s'enfila per anar a trobar la part alta de la *canal d'en Xacó* des d'on es pot carenejar una part del *serrat de les Garrigoses* o anar cap al *coll de les Garrigoses*. Abans d'arribar a aquest coll, per on passa el *camí de la Costa*, hi ha un corriol que permet baixar cap al *torrent Fondo*.

Totes les evidències estructurals del camí suggereixen que la *drecera de fra Garí* és un via antiga, treballada a fons per fer-la practicable amb alguns passos que, en tot cas, requereixen tenir habilitat en caminar per graus de roca viva. No obstant, la *drecera dels Graus*, tot i que ara el seu tram inferior està perdut o es confon amb els corriols per accedir els camps d'oliveres, i avui conflueix amb la *drecera de fra Garí* també té una estructura de fàbrica ben feta i no caldria descartar-lo com una opció viable per accedir ràpidament al *camí de la Costa* amb un caminar més còmode que la *drecera de fra Garí*. En qualsevol cas, caldria reflexionar sobre la funcionalitat d'aquests camins.

La guia *Montserrat. Itinerari* (1909) consideren el camí de la *drecera de fra Garí* un camí antiquíssim. Aquesta drecera era coneguda i emprada pels antics peregrins montserratins. El romeus i pelegrins entraven a *Collbató* pel *portal de Barcelona*, rebatejat avui com el *portal de can Bros*, i després de transitar pel poble i passar per davant de l'església, sortia pel *portal de ponent*. Tot seguit, ja en terreny rústic, hi havia un camí, el que avui és el *carrer Pau Bertran*, que arribava a l'indret conegut com *partida de les Escales*. Des d'aquest lloc el peregrí tenia dues opcions. Agafar la *drecera de les Escales o de fra Garí* que el permetia arribar al *camí de la Costa* travessant prèviament el lloc conegut com *indret dels Graus*, o continuar pel camí principal. Aquest continuava cap a ponent fins arribar a un indret nomenat *els Claper o Clapers* on es trobava el *Casalot*. En aquest punt hi havia una cruïlla de camins: un que seguia cap al *castell de la Guàrdia* passant per les masies de *can Jorba* i *el Castell*; un altre, el *camí de la Costa*, que pujava cap al *monestir de Santa Maria de Montserrat* i un altre que menava *al Bruc*. Des del *Casalot* el camí s'enfila ràpidament cap al nord pel *camí de la Costa* i després d'unes dues hores arriba al *monestir de Santa Maria*. Segons la guia *Montserrat. Itinerari* (1909) especifica que la *drecera de fra Garí*

és un camí de mal fer i no és recomanable fer-lo sense anar acompanyat d'algun expert guia. S'afirma "*sense un pràctich no sols no l'aconsellém á ningú, sino qie resulta impossible passarhi sens perill de trencarshi el coll*". Joan Cabeza identificà aquest camí com *drecera de Garí* mentre que Ramon de Semir no esmenta aquesta drecera. Sí que ho fa en Ramon Ribera i en els mapes de l'Alpina.

[Drecera de fra Garí format GPX](#)

[Drecera de fra Garí format KML](#)

Drecera dels Graus

El seu nom senyala la seva localització en la topografia de Collbató, concretament en l'indret conegut com *els Graus*. Probablement el seu nom prové dels nombrosos passos sobre roca existents en aquesta part de la muntanya per poder accedir, des de la plana montserratina, al *camí de la Costa*, conegut avui com a *camí de les Bateries*. Aquest camí fou, des de l'època medieval, el camí romeu més important per pujar al monestir de Santa Maria de Montserrat. Actualment, a diferència del traçat primitiu, la *Drecera dels Graus* és un camí que, en el seu primer tram, segueix la mateixa traça que el camí de la *Drecera de fra Garí*. Surt del *carrer de la Drecera*, al barri del Pujolet de Collbató, i s'enfila per les feixes de la muntanya. Després de guanyar alçada abandona la *Drecera de fra Garí* i emprèn direcció nord-oest, travessant els marges de pedra seca de la partida dels Graus. Tot seguit continua pujant per escletxes naturals, passos oberts a la roca, fins a trobar el *camí de la Costa* dit també *camí de les Bateries*, a l'indret anomenat la *Taca Blanca*.

Al punt on conflueix amb el camí de les Bateries hi ha alguns carreus de pedra, vestigi d'una de les creus que Pere III, el Cerimoniós o del Punyalet, va fer posar-hi en aquest indret al segle XIV. Comenta Assumpta Muset en un article sobre les set creus que hi havia en el camí de la Costa: "*la tercera devia ser la creu de la Drecera, esmentada l'any 1789 pel rector de Collbató, que ell ubicà al costat del barranc homònim i que molt probablement fou erigida a la confluència del sender que puja pels Graus, on encara hi ha alguns carreus que van ser reutilitzats per a bastir el marge del camí, i un tros abans d'arribar al torrent de la Font Seca, que el rector situa més enllà del petit monument*". (A. Muset, *Les set creus del camí de la Costa de Collbató*, Grèvol nº 10, 2010). A finals del segle XVIII aquest creu en la confluència del *camí de la Drecera dels Graus* i el *camí de la Costa* era

coneguda com *la creu de la dreuera*.

La partida dels graus està documentada en al segle XV i es te notícies que era conreada des de molt abans. Aquesta circumstància explica l'existència d'un camí que s'enfilava per les primeres pendents de la muntanya, seguint i travessant les feixes, fins arribar al camí de la Costa. Cal trobar més informació per esbrinar sí la *Dreuera dels Graus* era un camí molt més emprat que el proper camí de la *Dreuera de fra Garí*, de traçat similar però de més mal caminar, especialment de baixada.

La cartografia antiga de Joan Cabeza (1909) dibuixa una traça diferent a l'actual, tant per la *dreuera dels Graus* com per la *dreuera de fra Garí*. Segons Joan Cabeza la *dreuera dels Graus* tenia un inici inferior independent de la *dreuera de fra Garí*. Començava en l'indret conegut com *reposador del Caxanas*, al costat del torrent que baixa pel *clot dels Lladerns*, situat a l'entorn on aquest torrent travessa la pista que uneix Collbató amb la Vinya Nova. Segons el diccionari de la llengua el terme *reposador* fa referència a un lloc per a reposar o per a posar a reposar alguna cosa. En alguns indrets es fe servir el terme *reposador* per indicar un indret on els pagesos descansaven en jornades de camp caloroses i dures. Aquest és el cas, per exemple del "roure del Reposador" en el bosc de les Estunes en el municipi de Porqueres (Girona). També el terme *reposador* està associat a les antigues creus de terme construïda per a marcar límits de parròquies, sagreres o possessions. Algunes de les creus més notables, especialment les situades prop de poblacions importants, es cobrien amb un porxo i teulat convertint-les en un lloc de pregària i alhora un *reposador*. Aquest és el cas, per exemple, de l'oratori de la Mare de Déu del Prat a sant Joan de les Abadesses, antiga capelleta o *reposador*, situat a la vora de l'antic camí ral de Camprodon molt pròxima a la vila. No tinc informació de la relació del nom *Caxanas* amb Collbató. Aquest nom apareix en algun cognom del segle XVI, com per exemple el del metge Bernat Queixanes (Caxanes o Cajanes) autor d'un treball en el qual combat l'abús de les sagnies en el tractament de les malalties, freqüent entre els metges valencians: *Adversus valentinos et quosdam alios nostri temporis medicos, de ratione mitendi sanguinem in febribus putridis* (1592).

El tram inicial inferior de la *Dreuera dels Graus* està avui totalment o parcialment perdut en bona part. Només són identificables alguns murs de contenció del camí i s'endevina algun fragment d'aquesta antiga traça fins a l'actual sender conegut com a *dreuera dels Graus* que surt com a bifurcació del camí de la *dreuera de fra*

Garí. En aquests moments, s'està intentant determinar per on passava l'antic camí de la *drecera dels Graus* abans de confluïr amb l'actual. És ben curiós l'existència de dues dreceres que tenen un inici proper en la plana montserratina de Collbató i acaben en dos indrets propers del *camí de la Costa*.

[Drecera dels Graus format GPX](#)

[Drecera dels Graus format KML](#)

Camí de les Carboneres de Collbató

Hi ha un territori no massa conegut a la cara sud del massís de Montserrat. Es tracta de la zona que queda entre el serrat de la Pastereta i el serrat del Penitent, limitat al sud pel camí de la Costa de Collbató/Bateries i els camps que s'estenen per la plana de Collbató. No té grans agulles ni roques vistoses, però algunes d'elles són prou preuades pels escaladors que, aprofitant que és la cara solejada del massís montserratí, volen mantenir-se en forma en els freds dies d'hivern. Tampoc és un territori freqüentat pels excursionistes perquè, només són coneguts els seus camins marginals, el de les Artigues pel Clot de la Mònica i el de la Costa de Collbató/Bateries, no es coneixen camins interiors per transitar-hi. Per les característiques orogràfiques de serrats i contraforts són abundants els torrents que baixen cap a la plana en direcció nord-sud.

La majoria de la cartografia bàsica de la muntanya de Montserrat no identifica cap camí en aquest territori, fora dels abans esmentats. No hi ha cap camí transversal dibuixat en els mapes de Joan Cabeza (1909), Ramon de Semir (1949) i les diferents edicions del mapa de l'editorial Alpina, són pròpiament mapes muts d'aquest territori. La única excepció és el mapa topogràfic 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Aquest mapa mostra un camí transversal que surt des del camí de la Costa de Collbató/camí de les Bateries, travessa tots els torrents de la vessant sud i arriba al serrat de la Pastereta després de travessar el torrent d'en Misser. Indagant sobre aquest camí a l'Institut Cartogràfic i Geològic no vaig obtenir massa informació que em permetés saber l'origen, la traça sobre el terreny i la seva funcionalitat. L'única referència que tenia és que des de l'avenc petit de Costa dreta, en el camí de les Bateries, sortia un corriol mig perdut que permetia arribar, no sense alguna dificultat, a l'important avenc del Pou de Costa dreta. Curiosament, el mapa geològic de Marià Faura i Sans, un dels primers exploradors d'aquest avenc a inicis del segle XX, no es representa aquest camí. L'accés al Pou de la Costa Dreta no ha estat sempre fàcil, així ho comenten

les primeres cròniques sobre aquest avenc. Mossèn Marià Faura i Sans afirmava que aquest avenc “se encuentra en sitios inaccesibles, sin duda, por sucesivos desmoronamientos de los acantilados” (M. Faura i Sans, Memorias Real Sociedad Española Historia Natural VI 1910 p. 506). *Pou de la Costadreta o avenc del Pi Ver* de 100 metres de profunditat. En Joan Cabeza dibuixa aquest pou tot i que no indica cap camí tot i que en la guia *Montserrat .Itinerari* (1909) s’indica que “hi ha un viarany que porta casi de pla al peu del célebre pou de la Costadreta”. En Ramon de Semir indica on hi ha el pou però no dibuixa cap camí. En Ramon Ribera al pou li diu *avenc de Costadreta* i dibuixa el camí. Mentre que en el mapa de l’Alpina la toponímia és *pou de Costa Dreta* i també s’indica el camí. Sobre el nom de l’avenc petit he trobat que també se l’anomena com *pou de Sant Joan*. Ben segur perquè, de pujada, tot passat aquest avenc es veu al capdamunt del torrent les ermites de *Sant Joan* i *sant Onofre* i la *capella de Sant Joan*.

Mogut per l’interès de trobar evidències del traç del camí que sortia en el mapa de l’Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya camí vaig emprendre la seva recerca sistemàtica acompanyat pel bon amic Toni Tejedor. Vàrem començar a fer les primeres exploracions el 2106 i anàrem fent a trams el camí sense trobar-ne tota la continuïtat i l’exploració queda aturada. El coneixement que l’any 2019 Josep Maria Corrales, entre altres, havia anat del amí de la Costa dreta a la Pastereta en dos sentits, pel que deia guiant-se més per l’orientació que l’evidència, ens animà a reprendre la trobada de la primitiva traça del camí. Després de uns quants mesos d’anades i vingudes per aquell territori, aturades pels temps de confinament exigits per la pandèmia, sempre reeixides pel fet de trobar algun indicatiu d’aquest camí, vàrem coincidir amb aquest treball de recerca amb Francesc Sardans i Josep Maria Rovira que també estaven fent la mateixa recerca. Aquesta feliç coincidència fou decisiva per mancomunar esforços i poder fer, sense dificultats, la travessa sencera de tot el camí, i trobar el darrer tram que permetia arribar al serrat de la Pastereta travessant el torrent del Misser. Després d’aquest treball constant de recerca ha estat possible definir el traç d’aquest camí tants anys oblidat. Com que no tenia nom, després de comentar-ho, decidí identificar-lo com el camí de les carboneres de Collbató pel gran nombre de carboneres que es troben en el seu entorn.

Part del camí, bàsicament els seus extrems, era parcialment conegut pels escaladors, espeleòlegs i, de forma marginal, pels practicants del barranquisme. Una part del camí de l’extrem proper a la Pastereta el feien servir els escaladors

per accedir a les roques i agulles situades entre aquesta serra i el torrent del Misser: agulla del Retrobament, el Microbi, l'agulla del Dubte i la Guaitanda. Els practicants del barranquisme, al baixar per torrent del Misser veien els murs que sostenien part del camí que creuava el buc del torrent. Per la seva part, alguns espeleòlegs empraven l'extrem est del camí per aproximar-se al Pou de la Costa dreta. La resta del camí, quasi la majoria de la seva longitud, era desconegut i estava oblidat.

Descric el camí sortint des del camí de la Costa de Collbató o camí de les Bateries. L'extrem est del camí de les Carboneres de Collbató es troba al costat mateix de l'avenc petit de la Costa dreta. Al començament és un petit corriol que transcorre en petita pujada, primer per un terreny rocós, i seguidament ja per terra entre vegetació baixa. Ara el camí és ben visible i avança, amb suaus pujades i baixades, per la part baixa dels contraforts del serrat del Penitent. Es passa per les restes d'una antiga carbonera i tot seguit a tocar de la roca del Sostre ressenyada per Josep Barberà en el seu llibre Montserrat pam a pam. Nova carbonera. Es creua un primer un torrent que és la capçalera del torrent dels Lladerns i un segon torrent que baixa del Pou de la Costa dreta. Entre aquests dos torrents hi ha l'inici del serrat de la Guàrdia. Passat el darrer torrent, a la dreta hi ha el corriol, senyalitzat per una fita, que mena a l'important avenc del Pou de la Costa dreta.

El camí comença a baixar suaument per dins del bosc per entrar en la zona d'influència del barranc de sant Pere que baixa des de l'entorn de la balma del Penitent. Abans d'arribar al torrent, a la dreta surt un corriol que permet accedir a una carbonera. El camí travessa el torrent de sant Pere, després del qual hi ha una nova carbonera, i es torna a travessar un nou torrent que conflueix amb l'anterior. Cal advertir l'error que conté el mapa de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya d'identificar aquest segon torrent amb el nom de Misser. Es segueix baixant suaument sortint del bosc. Ara el camí avança per un terreny, on són ben visibles diversos murs de contenció, per anar a trobar un coll petri. Des d'aquest coll hi ha una magnífica vista de les agulles i roques de tot aquest entorn del massís montserratí. Pocs metres passat el coll hi ha una bifurcació, quasi inapreciable. El corriol de l'esquerra permet baixar ràpidament per una canal que acaba a la part baixa del torrent de sant Pere i després continua fins a la plana collbatonina a l'indret de la Planeta. El camí de la dreta, després de passar el coll petri puja lleugerament i després baixa per passar al costat d'una

nova carbonera i travessar un torrent que neix al peu de l'Agulla dels Missaires, característica per la de tenir una agulla foradada.

Tot seguit el camí entra dins d'una zona boscosa i segueix en clara baixada en direcció al torrent del Misser. S'ha perdut la traça original del tram per arribar a aquest torrent i cal buscar la millor manera per baixar-hi, sempre amb la precaució de vèncer bé el desnivell que hi ha amb el torrent. Quan es torna a recuperar el camí, pocs metres abans de travessar el torrent, es veu un gran mur de contenció, lleugerament tapat pel bosc, que forma part d'una plataforma del que podia haver estat una zona d'intercanvi dels carboners. Un cop passat el torrent del Misser, el camí surt del bosc i se situa sota la part baixa de la serra de la Pastereta des d'on agafa una diagonal fins a anar a trobar el camí de l'Artiga. Els escaladors, en les seves vies d'aproximació a les agulles del torrent del Misser, han creat un corriol que, en lloc de seguir la traça anterior, segueix vorejant la base de la Pastereta i, després d'una llaçada per un trau petri gira per passar per sota la balma de la Pastereta i anar a buscar el camí de les Artigues.

[Baixar el track en format GPX](#) (apretar botó dret ratolí i escollir opció: desa l'enllaç com a ...)

[Baixar el track en format KMZ](#) (apretar botó dret ratolí i escollir opció: desa l'enllaç com a ...)

Camí de la Font Seca

Aquest camí, de nom incert, connecta el camí de Sant Joan amb el *camí de la Costa* o *camí de les Bateries*. En la guia *Montserrat. Itinerari* (1909) s'esmenta que existeix una camí que baixa de Sant Joan fins a la *font Seca* i així es dibuixa en el plano de Joan Cabeza. En Ramon de Semir li diu *drecera de Sant Joan* i en Jordi Oliver l'anomena *camí del torrent de Santa Caterina*. Segons en Jordi Oliver hi ha traces que indiquen que havia estat un camí important Ara té sentit aquest nom perquè aquesta és la seva funció, però la verdadera drecera amb aquest nom era el camí que pujava des del portal del *monestir de Santa Maria* fins a Sant Joan per la *canal dels Avellaners* avui desapareguda per la construcció del funicular. En Ramon Ribera dibuixa el camí sense nom però en la seva guia l'anomena *camí*

de la Fontseca o camí vell de Sant Joan. En el mapa de l'editorial Alpina no es posa cap nom.

Aquest camí té un extrem en el *camí de la Costa*. Si es ve de *Collbató* un cop passada la *font de Seca* i tot just després del torrent de *Santa Caterina* a ma esquerra neix aquest camí que s'enfila seguint per sobre el torrent pel seu marge esquerra. Es passa enfront de l'ermita de Santa Caterina que queda a l'altre marge del torrent i s'acaba als peus de la *capella de Sant Joan*.

[Camí de la font Seca format GPX](#)

[Camí de la font Seca format KML](#)

Camí al coll de les Garrigoses

Pujant per la drecera de *fra Garí* i abans d'arribar al *camí de Collbató a Montserrat* a la dreta surt un camí ben fressat que baixa al *torrent de la Fontseca o Santa Caterina*. Llavors puja uns metres pel buc del torrent i en surt per la dreta per pujar fins al cap damunt de la *canal del Xacó* des d'on s'arriba a l'ampli *coll de les Garrigoses*. Anant cap aquest coll a la dreta es veu l'extrem del camí del *pas de la Panxa* i de la *Barrinada*.

Al capdamunt de la *canal del Xacó* es pot anar sense problema a la *canal del Gat* que està més a l'extrem del *serrat de les Garrigoses*. Des del *coll de les Garrigoses* el camí va a buscar el camí de Collbató a Montserrat al costat del *pla de les Bateries*. Aquest camí, ben marcat i amb marges de pedra seca ben fets, que demostra el seu ús anys enrere, curiosament no està marcat en cap mapa. No hi és en el mapa de Joan Cabeza i en el mapa de Ramon de Semir només està indicat el camí entre el *coll de les Garrigoses* i el camí de Collbató a Montserrat perquè és la continuació del camí del *pas de la Barrinada* i el *pas de la Barra*. En el mapa de Ramon Ribera i en el mapa de l'Alpina es dibuixa també l'anterior camí i s'insinua un caminó que va des de la drecera de *fra Garí* només al *torrent de la font Seca o Santa Caterina*.

[Camí al coll de les Garrigoses format GPX](#)

[Camí al coll de les Garrigoses format KML](#)

Camí del torrent Fondo

Anant pel *camí de la Costa* pujant després de l'indret de les *Bateries* i abans d'arribar al *torrent Fondo* a l'esquerra a ma esquerra després d'unes roques llises hi ha mig amagat el camí que va a buscar el *torrent de Sant Joan*. Al començament el camí està molt desdibuixat. El camí ressegueix la vesant dreta el torrent per sota del *serrat de Sant Joan*, després el creua un cop per anar al costat esquerra i tornar a creuar-lo per tornar-se a situar a l'esquerra. Al final acaba al *pla de les Taràntules*. En Jordi Oliver esmenta de passada en el camí sense més. En Ramon Ribera considera que el torrent en aquest tram també es *torrent Fondo* mentre que en Ramon de Semir parla de *torrent de Sant Joan* mentre que en Jordi Olivera de manera indirecta esmenta el gual del *camí de la Costa* en aquest indret com a gual del *torrent Fondo*.

[Camí del torrent Fondo format GPX](#)

[Camí del torrent Fondo format KML](#)

Camí de les coves: Arnes, Gran, Freda i de Salnitre

Situats al municipi de Collbató s'agafa el camí de la *drecera de fra Garí* i pocs metres després surt a la dreta un camí que progressa entre feixes de l'indret de la *Codolosa* fins arribar a un abric natural obrat conegut com la *cova de les Arnes* o de la *Codolosa*. Des d'aquesta cova surt un caminó que s'atansa i atrevesa el torrent de la *font Seca* o de *Santa Caterina* i puja fins a la *cova Gran*. Important cova on es trobà el primer jaciment arqueològic de l'època neolítica a Espanya.

Des d'aquesta cova surt un altre camí cap a llevant que després esdevé un estret i costerut caminó que porta a la *cova Freda*. També aquesta cova és un important jaciment arqueològic excavat l'any 1922. Al peu de la *cova Freda* hi ha una zona que albergà un assentament ibèric. El camí s'acaba en el camí de les *coves de Salnitre*.

El mapa de Joan Cabeza indica aquest camí. Dibuixa la part que va des de la *drecera de fra Garí* per la *Codolosa* a les coves *Freda* i *Salnitre*. No esmenta, tot i que les dibuixa les altres coves. En Ramon de Semir no dibuixa aquest camí de les coves i només identifica la *cova Gran*, la *Freda* i la de *Salnitre*. En Ramon Ribera identifica totes les quatre coves però no dibuixa el camí. El mapa de l'editorial

Alpina també identifica totes les coves i dibuixa un camí que uneix la *cova de les Arnes*, que en diu *cova de la Codolosa*, amb la *cova Gran* però no esmenta el camí que uneix aquesta amb la *cova Freda*.

[Camí de les Coves format GPX](#)

[Camí de les Coves format KML](#)

Camí del Pas de la Panxa

Aquest camí porta als dos següents. Seria el camí més curt per anar del municipi de Collbató al monestir de Santa Maria sinó fos que les dificultats que comporta passar pels dos torrents que es comenten a continuació el fa ser un camí lent. El camí del *pas de la Panxa* comença just passades les *coves de Salnitre*. L'única persona que dibuixa i comenta aquest camí és en Ramon Ribera. Aquest camí, diu en Ramon Ribera, se'l coneix també com a *pas de Sant Joan*. Efectivament, aquest és el nom que en Joan Cabeza identifica aquesta zona tot i no dibuixar-hi cap camí. En Joan Cabeza també identifica el topònim de *pas de la Sabina* (en diu *Sibina*). En Ramon de Semir també parla només del *pas de Sant Joan* i dibuixa a continuació d'aquest, abans d'arribar al torrent, el *pas de la Sabina*. Aquest camí porta al *torrent Fondo*.

Quan el camí arriba al torrent a la dreta queda la baixada a l'anomenat *pas de la Barra*. Pas estret i difícil per abans es tiraven els troncs tallats en la part superior del bosc. Segons es diu al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català) Volum XLII 1932 aquest camí era la via més ràpida per anar de Collbató al monestir de Santa Maria, però per superar aquest pas calia fer servir una barra i moltes habilitats. Per això té aquest nom.

El camí puja per dins el torrent fins trobar el *pas de la Barrinada* on cal sortir del torrent per tornar-hi a entrar tot seguit. Amb les entrades i sortides del torrent el camí evita l'estretor del torrent en aquests indrets. El camí que va per dins del torrent es troba en una bifurcació a la dret el *camí del torrent de la font dels Escolans* i a l'esquerra el *camí del torrent Fondo*. En Joan Cabeza, en Ramon de Semir, Ramon Ribera identifiquen els passos de la *Barra* i de la *Barrinada*. Mentre que el mapa de l'editorial Alpina només identifica el *pas de la Barra* i omet els altres dos. En la crònica del Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Club Alpí Català) Volum XLII 1932 s'explica que aquest camí es feia servir per anar a buscar mel a unes arnes escampades per la muntanya però que és un camí quasi

perdut.

[Camí del Pas de la Panxa format GPX](#)

[Camí del Pas de la Panxa format KML](#)

Camí del torrent de la font dels Escolans

Aquest camí s'inicia en el *torrent Fondo* pujant poc després del *pas de la Barrinada*, en una cruïlla agafant el camí de la dreta. El camí va pel buc del torrent. Poc després es surt lleugerament del torrent. Nova divisió de torrents i el camí agafa el torrent secundari, el de la dreta. El de l'esquerra és el torrent principal, el *torrent de la font dels Escolans*. El camí fa unes ziga-zagues i de seguit es veu la *creu nova dels Escolans*. Poc després el camí s'uneix amb el camí que porta a la *nova creu dels Escolans* des d'on es pot anar cap el *camí de Collbató a Montserrat*. Aquest camí només es troba dibuixat en el mapa de Ramon Ribera i comentat en la seva guia. En el mapa de l'Alpina només està dibuixada la seva part superior.

[Camí del torrent de la font dels Escolans format GPX](#)

[Camí del torrent de la font dels Escolans format KML](#)

Camí del torrent Fondo

Aquest camí s'inicia en el *torrent Fondo* pujant poc després del *pas de la Barrinada*, en una cruïlla agafant el camí de l'esquerra. El camí segueix pel torrent i se'n surt per superar un notable embut. Després de varies ziga-zagues el camí torna a entrar en el torrent, hi ha una nova bifurcació i s'enfila al costat del torrent secundari cap el *coll de les Garrigoses*. Abans d'arribar-hi es troben dues carboneres. Noves ziga-zagues i arribada al coll des d'on s'avança cap el *camí de Collbató a Montserrat*. En Joan Cabeza no l'esmenta i en Ramon de Semir dibuixa aquest camí de forma continua entre el *camí de Collbató a Montserrat* i el *pas de la Barra* on acaba. A l'inici del camí, en el *camí de les Bateriaes*, en Ramon de Semir dibuixa una creu. En Ramon Ribera el dibuixa perfectament i el comentat en la seva guia. El mapa de l'Alpina reproduïx el traçat dibuixat per Ramon de Semir però l'identifica com una via ferrada.

[Camí del torrent Fondo format GPX](#)

[Camí del torrent Fondo format KML](#)

Antic camí de la Vinya Nova (Bassal dels Corbs)

Es conserva molt poc de l'*antic camí a la Vinya Nova* des del *monestir de Santa Maria de Montserrat*. A l'any 1909 es considera que es manté el primer tros: la *canal dels Avellaners* i un tros del *camí de ferradura* que porta a *Sant Jeroni*. Com que antigament no estava obert el camí que anava des del *Pla de les Taràntules* a la capella i a l'ermita de *Sant Joan* s'havia d'anar pel *camí de ferradura* i seguir després cap a les *ermites de Sant Joan i Sant Onofre*. A continuació s'anava en direcció a l'ermita de *Sant Caterina* i, poc abans d'arribar-hi, sortia un camí que donava la volta a la *miranda de Sant Joan* passant per entre dues roques on encara es veuen vestigis de graons tallats a la roca.

Tot seguit el camí s'orientava cap a Ponent passant al costa del *bassal dels Corbs* i baixant per unes canals s'ajunta amb el *camí de les Artigues*, en concret a nivell de de *l'Artiga Baixa* en el *serrat d'en Muntaner* s'ajunta amb el camí que ve de *l'Artiga Alta*. Al final el camí arriba a la *rabassa d'en Bertran* al costat de Collbató. Aquest camí avui encara existeix. Aquest camí es troba dibuixat en tots els mapes des de Joan Cabeza fins avui.

[Camí de la Vinya Nova format GPX](#)

[Camí de la Vinya Nova format KML](#)

Camí del Clot de la Mònica

El nom d'aquest camí és recent. El camí es troba identificat per primer cop en el mapa d'en Ramon Ribera on ja se'l anomena *camí del Clot de la Mònica*. En Joan Cabeza dibuixa perfectament aquest camí, tot i que situa la seva part baixa més amunt del que està avui. Curiosament en Ramon de Semir no menciona aquesta camí. La toponímia és parcial ja que Joan Cabeza identifica un indret amb el nom de *l'olivar de la Mònica* o simplement *la Mònica*, en Ramon de Semir.

El camí comença en la pista que uneix els municipis de Collbató i el Bruc. El camí puja cap el massís resseguint un torrent que queda entre el *serrat d'en Muntaner*, a l'esquerra, i el *serrat de la Pastereta*, a la dreta. Al començament del camí, i a l'extrem del *serrat d'en Muntaner* es pot veure l'agulla anomenada el *Frare Baix*. En el mapa de Joan Cabeza s'indica que el torrent entre els dos serrats és el *torrent del Misser*.

Aquest camí acaba en un coll pedregós, un portell, on es bifurca en dos camins. El de l'esquerra que va al *coll de Pollegons* a través de les Artigues i el de la dreta que puja cap les ermites de *Sant Joan* i *Sant Onofre* a través del *bassal dels Corbs*. Que és descrit en un altre lloc com a *Antic camí de la Vinya Nova*.

[Camí del Clot de la Mònica format GPX](#)

[Camí del Clot de la Mònica format KML](#)

Camí de les Artigues

En el portell anteriorment esmentat en el *camí de la Mònica* el camí de l'esquerra s'endinsa per les *Artigues* fins el *coll dels Pollegons*. Aquest camí és especial perquè passa per una de les zones frondoses i encara preservades dels incendis de la muntanya. Com diu en Ramon Ribera les *Artigues* és una immensa catifa verda. Després del portell que dona entrada a la zona de les *Artigues* hi ha tres carboneres. El camí, després del de deixar les carboneres baixa fins el torrent. Allí es troba, a ma esquerra si es va en direcció a *Pollegons*, la part superior de la *canal de l'Artiga baixa*. Tot seguit el camí avança i comença a pujar per superar el *serrat de l'Artiga*, serra que separa les dues *Artigues*. El camí puja fins un collet que serveix per visionar tota la regió de *la Plantació*. En aquest collet surt el caminó que porta a la capçalera de la *canal de l'Artiga Alta*.

Tant Joan Cabeza com Ramon de Semir dibuixen ja aquests camí, encara que el segon no li dona cotinuitat amb el camí del *clot de la Mònica*. En el mapa de Joan Cabeza la part superior del camí és anomenada *Artiga Alta*, mentre que la inferior s'identifica com *Artiga Baixa*. En en el mapa d'en Ramon de Semir hi ha un camí continu entre el *coll de Pollegons* i el *bassal dels Corbs* que és anomenat *camí de l'Artiga Baixa*.

[Camí de les Artigues format GPX](#)

[Camí de les Artigues format KML](#)

Camí dels Pollegons

El *camí dels Pollegons* ja es troba identificat en el mapa de Joan Cabeza. Es tracta d'un camí que uneix, segons aquest mapa, el *Pla dels Ocells* amb el *coll de Pollegons*. Presenta el mateix traçat que l'actual. En el mapa de Ramon de Semir el camí també hi figura tot i que l'anomena *camí de l'Artiga Alta*. En aquest cas, el

traçat de Ramon de Semir és idèntic al de Joan Cabeza amb la diferència que en el primer el camí travessa el *camí nou de Sant Jeroni* pel *serrat de l'Alzina de les Papparres*. La mateixa situació s'observa en els mapes de Ramon Ribera i el mapa de l'editorial Alpina.

[Camí dels Pollegons format GPX](#)

[Camí dels Pollegons format KML](#)

Camí del basal de la Murdela

El *camí de la font de la Murdela* connecta el *coll de Pollegons* amb el *camí del Pont*. Joan Cabeza dibuixa aquesta camí en el seu mapa sense esmentar-lo. Cal indicar que en aquest mapa el *coll de Pollegons* està desplaçat en el lloc del *coll de la Roca Mala* i la *bassal de la Murdela* està situada a prop d'aquest coll en un indret anomenat *Reposador*. El mapa de Ramon de Semir situa bé el coll de Pollegons però desplaça el *bassal de la Murdela* que el situa entre el *camí del Pont* i la *canal de l'Home Mort*, quan realitat es troba entre aquesta canal i els *Pollegons*. En Ramon Ribera situa adequadament aquests indrets, al igual que el mapa de l'Alpina.

[Camí del basal de la Murdela format GPX](#)

[Camí del basal de la Murdela format KML](#)

Camí del clot de Sajolida

Del *camí del Pont* al peu de *coll de la Roca Mala* surt un camí que enllaça aquest indret amb el *camí del Francesos* passant pel *clot de Sajolida* amb el seu característic basal superant després *el torrent dels Bugaders*. Aquest clot ja surt indicat en el mapa de Joan Cabeza però Ramon de Semir ni dibuixa el camí ni el clot. Ramon Ribera i el mapa de l'editorial Alpina recullen aquests indrets.

[Camí del clot de Sajolida format GPX](#)

[Camí del clot de Sajolida format KML](#)